

Dopis č. 1

Praha, 10. 2. 1977

Vážený a milý příteli,

velmi dobře rozumím Tvým rozpakům, vyvolaným tím, že jsem odmítl přijmout a předat Tvůj podpis, právě tak jako dobře rozumím Tvému hněvu nad způsobem, jakým se pokoušejí noviny, rozhlas a televize – a dokonce i někteří političtí představitelé – zvířit kolem celé věci co nejvíc bahna a špíny. Ale uvaž sám, jaký by Tvá aktivní účast měla smysl: byl bys především okamžitě vyloučen ze školy, na niž ses po tříletém čekání konečně dostal. Ale vždyť společnost potřebuje vzdělané, poučené a zkušené odborníky – a ne lidi, kteří se sice jednou zachovali statečně, ale jinak nic už nedovedou. Selhání nespočívá v tom, že nepřipojíš svůj podpis k tomu, co považuješ za pravdu; já jsem nakloněn nepovažovat za selhání opatrnost ani u dospělých. Selhání začíná teprve tam, kde se podepíšeš pod lež, anebo – což je v podstatě totéž – když si začneš pro své rozhodnutí vymýšlet jiné, lepší důvody než ty, které byly skutečně Tvými důvody, a když začneš zlehčovat rozhodnutí jiných lidí, kteří volili raději riziko okamžitého konfliktu. Ostatně není všem dnům konec; budeš mít ještě řadu týdnů a měsíců možnost vzít na sebe takové riziko také. Ale navrhuji odklad; a do té doby bychom se mohli pokusit vyjasnit si některé závažné otázky obecnějšího rázu.

Vyjděme třeba od Tvé jen tak mimochodem napsané větičky: „Nerozumím sice dost dobře, proč k takovému protestu dochází až teď...“ Všechno totiž má svůj čas, svůj „kairos“, lhůtu, termín; není ovšem snadné takový čas rozeznat. Někdy se to podaří, jindy nikoliv. Tentokrát se to, myslím, podařilo; chtěl bych vyložit důvody, které mne k takovému hodnocení vedou. Velkou důležitost pro nás pro všechny měly soudní procesy se skupinami Plastic People of the Universe a DG 307 (a předchozí procesy v Plzni). Na nich se totiž ukázalo něco nového: po první od r. 1969 se na domácí půdě vytvořil okruh rezistujících a protestujících lidí, ochotných společně vyjádřit solidaritu se souzenými (v roce 1971–72 protestovaly jen skupiny nebo jednotlivci v zahraničí); spolu s protesty mezinárodními se těmto lidem podařilo dosáhnout po první také reálných výsledků: snížení trestů z Plzně při odvolacím řízení, změnu textu obžaloby v Praze, snížení počtu souzených (alespoň pro první řízení), nižších výměrů v Praze pro hlavní osoby ve srovnání s Plzní, kde byli souzeni pouze organizátoři apod. Tak se ukázalo, že po dlouhé době politická situace zase poněkud zplastičtěla. Na druhé straně to ovšem nutně muselo vrhnout nové světlo na Helsinky a na nadcházející setkání v Bělehradě.

Když byl publikován text helsinských dohod, vyvolalo to určité naděje; ty však brzy opadly, když se ukázalo, že to pro vnitřní život v zemi nic nepřineslo. Hlavní váha dohod se měla uplatnit zřejmě v mezinárodních vztazích. A tady měly dohody jeden hlavní, ne-li jediný smysl: potvrzení statu quo, uznání hranic oblastí vlivu a zájmů. Ale v roce 1975 došlo k nenápadnému, ale o to důležitějšímu aktu ratifikace dvou významných mezinárodních paktů Federálním shromážděním a prezidentem. Pakty vstoupily v platnost koncem března, ale ve Sbírce zákonů byly publikovány až v polovině října minulého roku, obojí ve vší tichosti. Nicméně už tím byl stanoven první úkol: všichni občané se to musí dozvědět, všichni si musí uvědomit, co znamená ratifikace těchto paktů, podepsaných Československem už v roce 1968, totiž že se tím stávají součástí našeho právního řádu, že to teď jsou naše zákony, jimiž bude v budoucnosti nutno interpretovat všechny zákony dosavadní, a pokud některé starší formulace budou s novým zákonem v rozporu, že budou muset být zrušeny nebo opraveny.

Bylo zapotřebí podniknout něco, co by vzbudilo všeobecný zájem co největšího počtu občanů o oba mezinárodní pakty, o Všeobecnou deklaraci, o lidská práva a občanské svobody vůbec a zejména o to, že je nyní otevřena zákonná cesta občanské iniciativě, kterou by mohl být čin Federálního shromáždění a presidenta republiky prakticky podepřen a která by pomáhala v drobném každodenním občanském životě uvádět oba pakty v život.

Zároveň si však každý občan, který se o ratifikaci dověděl a který si dnes už proslulou vyhláškou č. 120 ze Sbírkky zákonů, částky 23, z 13. října 1976 prostudoval (pokud oba pakty neznal už z dřívějšíka), musel položit ještě další otázku: jak je možné, že se součástí našeho právního řádu stávají takové nové zákony, které jsou ve flagrantním rozporu s praxí našich státních, tj. policejních, soudních a i jiných úředních orgánů? Na takovou otázku byly dvě možné odpovědi: Buď to je začátek zápasu o novou politiku – anebo je to jen další zastírací manévr a potěmkináda před bělehradskou schůzkou. Rozhodnout se, z které odpovědi by měli občané napříště vycházet, bylo vlastně velmi nesnadné, i když obecná nálada většiny občanů byla nakloněna druhému výkladu. A tak bylo zapotřebí ještě z těchto dalších důvodů podniknout něco v naprostém souladu s oběma pakty a v jejich nejvlastnějším smyslu, aby se ukázalo, jak se vlastně věci mají. Bylo zkrátka nezbytné se pokusit o jakousi sondu, která by na světle ukázala něco, co zatím zůstávalo skryto a o čem mohly panovat jen nezajištěné dohady – a to jak na straně těch, kteří v praktické uplatňování paktů doufali, tak na straně těch, kteří se něčeho takového mohli jenom obávat.

A ovšem byl tu také třetí důvod. Přibližuje se termín bělehradské schůzky, na níž se bude kontrolovat a hodnotit, jak jsou dodržovány a plněny úmluvy z Helsink. Kromě toho se náš stát ratifikací paktů zavázal předkládat zprávy o přijatých opatřeních a o pokroku dosaženém při dodržování práv, jež byla oběma pakty uznána. To znamená, že reprezentanti našeho státu budou referovat jak v Bělehradě, tak čas od času i generálnímu tajemníkovi OSN. Občanům ovšem nemůže být jedno, zda jejich zprávy budou pravdivé nebo nepravdivé. Zajisté stojí na prvním místě úkol, jak uplatnit pakty o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech v našem státě, v naší společnosti. Ale světové veřejné mínění nesmíme podceňovat; naopak musíme učinit vše, aby mohlo snahy o uplatňování lidských práv i v naší zemi podpořit svými sympatiemi a svou pomocí. A skutečná, trvalá a opravdová podpora je ovšem možná jen tam, kde se všechno ukazuje ve své pravé podobě a v plném světle. Hlas světového veřejného mínění musí nutně zakolísat a zeslábnout, když se ukáže, že stál na nesprávných informacích a chybném hodnocení událostí nebo stavu věcí. Pravdy se však tradičně dovolávají většinou ti slabší; pravda v rukou násilníků a těch, kteří mají moc, brzo přestává být pravdou a mění se v polopravdy a lži. Protože zastánci lidských práv jsou u nás právě ti slabší, nesmějí nikdy vynechat žádnou příležitost, jak pravdivě osvětlovat skutečnost a jak šířit pravdu a pravdivé informace všemi prostředky a všemi cestami – tedy i přes kruhy zahraničních zastánců lidských práv a vůbec i prostřednictvím zahraničních sdělovacích prostředků, když domácí jsou jim (v rozporu s našimi zákony) upírány.

Nu a tak se zrodila myšlenka Charty 77, kterou od samého počátku podpořili svým podpisem lidé nejrůznějších názorů a přesvědčení, kteří však v jedné základní věci byli zajedno: totiž v tom, že základní lidská práva musí být respektována také u nás, a v tom, že už musí být jednou skoncováno s libovůlí a svévolí, s nezákonnostmi a nespravedlnostmi, které se u nás znovu nebezpečně zahnízdily. Proto se mohlo stát, že komunisté a marxisté vyslovili svou podporu zápasu o náboženskou svobodu – a naopak křesťané svou podporu

diskriminovaným a veřejně uráženým komunistům a marxistům. Proto se mohlo také stát, že proti diskriminaci při přijímání dětí na střední a vysoké školy protestují také ti, jejichž synové a dcery studovat mohou nebo už vystudovali, nebo že proti tomu, že někteří lidé nesmějí pracovat ve svém oboru, protestují jiní, kteří ve svém oboru bez obtíží nadále pracují. To je pro demokraty samozřejmá věc: i když s někým nesouhlasím, respektuji a podporuji jeho právo vyjádřit a publikovat své názory (pokud ovšem nechce podkopat stejné právo těch druhých); i když mám na leccos odchylné nebo přímo opačné názory, jsem solidární se svým ideovým odpůrcem a protivníkem, jestliže je pomlouván, lživě osočován a difamován, zejména pak, když se nemůže sám bránit. CHARTA 77 proto není žádnou politickou platformou lidí stejného nebo blízkého politického zaměření, nýbrž výrazem jejich základní solidarity se zásadami nezadatelných práv, jež nesmějí být nikomu svévolně upírána; a také výrazem elementární občanské, politické slušnosti lidí, kteří si své místo ve společnosti nechtějí vyboxovat ranami pod pás, ale kteří nehodlají strpět bezprávné jednání a nezákonné postupy, ať už jsou namířeny proti nim samotným anebo proti kterémukoli jinému členu naší společnosti. Oficiálně šířené, údajně spontánní, ve skutečnosti však průhledným způsobem naorganizované „hlasy lidu“ velmi zřetelně vyjevují morální (či přesněji amorální) zásady tzv. kritiků Charty 77. V opakovaně vysílané relaci se statisíce rozhlasových posluchačů a televizních diváků mohly seznámit s rozhořčením, s nímž byl Hanzelkuv podpis textu, který mj. upozorňoval na to, jak nesčetným mladým lidem je upíráno pro jejich názory nebo dokonce pro politické názory jejich rodičů právo na vzdělání, označen jako „drzost“ – vždyť prý jeho vlastní syn studovat mohl. Tak je naším rozhlasem a televizí šířena zásada: studují-li tvé vlastní děti, neohlížej se na to, že děti jiných studovat nesmějí. Této podivné „morálce“ naopak zřejmě naprosto vyhovuje univerzitní profesor-anatom, který se v akci odsuzování Charty 77 nestyděl poukazovat na to, že jemu není a nikdy nebyla upírána svoboda bádání ani cestování do zahraničí, a který se tváří, jako by nevěděl o desetitisících jiných, kterým tato svoboda upírána je. Ale o takovéto „morálce“ si snad povíme ještě někdy jindy. Ono bude ostatně velmi poučné si blíže posvítit na detailní rysy celé té hysterické kampaně proti Chartě a „chartistům“. Dnes jsem chtěl jenom poukázat na hlavní motivy vystoupení signatářů Charty – ovšem jak já je vidím. Zatím buď pozdraven a povzbuzen k přemýšlení.

Tvůj Ladislav Hejdánek